

УДК 304.444:316.334.56

Є. О. Буцикіна, канд. філос. наук, доц.
Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
01033, Україна, м. Київ, вул. Володимирська, 60
butsykina@knu.ua

ВЕРНАКУЛЯРНИЙ ЛАНДШАФТ І ЙОГО РОЛЬ У РОЗВИТКУ КРЕАТИВНИХ МІСЬКИХ ПРАКТИК

Стаття присвячена культурологічному аналізу поняття вернакулярного ландшафту як такого, що протиставлений спроектованому (дизайнером, архітектором як представником влади). Розглянуто ключові методи культурологічного дослідження вернакулярного ландшафту, зокрема – його міського типу: репрезентаційний та феноменологічний. Виявлено ключові характеристики вернакулярного ландшафту. Досліджено значення вернакулярного ландшафту в межах культурологічного дослідження міста та міських креативних практик. Розглянуто концепцію тактичного урбанізму як альтернативу поширеній концепції креативної економіки і, з огляду на це, виявлено ключові характеристики підходу тактичного урбанізму до вернакулярної (низової) креативності. Зосереджено увагу на крафтивізмі як сукупності вернакулярних практик, що грають активну роль у перетворенні культурного ландшафту міста (розглянуто ярнбомбінг як приклад крафтових творчих практик, що мають безпосередній вплив на розвиток міста).

Ключові слова: вернакулярний ландшафт, крафтивізм, креативна економіка, креативні індустрії, тактичний урбанізм, ярнбомбінг.

Постановка проблеми. Поняття ландшафту займає важливе місце в сучасних гуманітарних студіях, зокрема – в урбаністичних та культурологічних дослідженнях. Адже воно сягає за межі сучасності, маючи вагомий історичний вивчення. Менше з тим, поняття ландшафту набуває істотного переосмислення починаючи з 80-х років ХХ століття – у той самий час, коли зазнає вагомих зрушень уся гуманітаристика, у якій відбувся потужний розвиток екологічних, деколонізаційних та соціальних дискурсів. Основна зміна стосується погляду суб'єкта на ландшафт – він дивиться не збоку, а зсередини. Тобто все більше суб'єкт мислить себе не як протиставлений об'єкту споглядання (Імануель Кант), а залучений у нього (Арнольд Берлеант). Такий естетичний дискурс має своє відображення в культурологічних та урбаністичних студіях, а також у їхніх відгалуженнях (ландшафт не лише міський, але й провінційний; створений не лише дизайнером/архітектором, але й непрофесійним майстром; не лише естетично привабливий, але й суперечливий, потворний, страхітливий тощо).

Таке переосмислення даного поняття дозволяє знайти точку опори для подальшого дослідження елементів, вписаних у той чи інший ландшафт: об'єктів архітектури, мистецьких та, у ширшому погляді, креативних практик, громадських просторів тощо. Кожен із цих елементів надає лінзу для детальнішого виявлення того, хто перебуває, живе і діє в таких осередках, впроваджує такі практики, тобто – дозволяє повернутися до суб'єкта.

Окреме місце в дослідженнях ландшафту займає вернакулярний ландшафт, тобто створений непрофесійними діями. В межах колоніальних студій питання вернакулярних практик і об'єктів актуалізувалося як питання дослідження та визнання культурної цінності локальних народних архітектурних і художніх об'єктів. Згодом вернакулярний ландшафт став досліджуватися в межах процесу ре- та деурбанізації. Дослідники міста звернули увагу на передмістя та сільську місцевість як нові перспективні землі для заселення містян, що потребувало осмислення наявних там ландшафтів, які не вписувалися в таксономію міських планів і проєктів.

Варто виокремити два основних методологічних підходи, що застосовуються у дослідженні вернакулярного ландшафту та його елементів: феноменологічний (Мішель де Серто) та марксистський (Анрі Лефевр). Якщо в межах першого підходу акцент ставиться на досвіді перебування в ландшафті (зокрема, Серто артикулює досвід повсякденності), то в другому – на можливості спротиву владним структурам та встановленим

практикам, їхньої критики через повторювані малопомітні, проте впливові дії.

Особливої уваги заслуговує вернакулярний ландшафт та його елементи, створені в межах креативних практик в просторі міста. Сьогодні це питання, на нашу думку, є особливо актуальним в контексті розвитку українських міст, адже і до повномасштабної війни проблема кризи українських міст у їхньому пострадянському еклектичному стані ставилася урбаністами гостро. Сьогодні ж, під час повномасштабної війни Росії проти України, питання осмислення міського ландшафту з метою його подальшого розвитку і трансформації дедалі актуалізується. З одного боку, ці питання загострює руйнація великих і малих українських міст загарбником. На українське суспільство чекає складне обговорення: якою буде відбудова, які культурні та архітектурні об'єкти вартуватимуть відновлення, а які – забудтись.

З іншого боку, воєнний стан актуалізував низку питань, що не отримували належної уваги дослідників до сьогодні, – це питання ролі громади в перетворенні міста, ролі низових ініціатив. Сьогоднішні події показали, що українське суспільство, на національному та локальному рівнях, має потужний креативний потенціал і в умовах кризи спроможне на згуртування та погодження довкола якісних креативних практик в містах. Зокрема, йдеться про піклування про свій локус (дім, подвір'я, вулиця, мікрорайон, район, місто), креативні інтервенції в публічні медіуми (рекламні банери, дорожні вказівники, художні акції на площах тощо).

На нашу думку, важливим кроком в осмисленні та дослідженні цих феноменів в подальшому є їхній аналіз у контексті культурологічних та урбаністичних студій: у межах вернакулярного ландшафту міста – як елементів тактичного урбанізму, що є альтернативою і критикою підходу креативної економіки.

Аналіз досліджень і публікацій. Поняття ландшафту в контексті культурологічних студій досліджували Джеймс Корнер, Амос Рапопорт, Маджид Юсефніапаша. Поняття вернакулярного ландшафту досліджували Джон Брінкергофф Джексон, Пітер Золанд, Пол Генрі Кьюртон, Мішель де Серто, Амос Рапопорт. Місцю вернакулярних практик в переосмисленні креативних індустрій присвятили свої публікації Джин Берджесс, Кріс Гібсон, Кріс Бреннан-Горлі та Джим Волмслі, Елізабет Галлам та Тім Інгольд, Тім Еленсор та Стів Міллінгтон, Олі Молд, Трейсі Поттс, Річард Флоріда та інші.

Мета статті. Розглянути наявні визначення та методи дослідження вернакулярного ландшафту та проана-

лізувати роль даного поняття в розвитку і перетворенні креативних практик в місті.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед ключових авторів, які артикулювали поняття вернакулярного ландшафту у культурологічних студіях 80-х років XX століття, варто зазначити Амоса Рапопорта і Джона Брінкергоффа Джексона. Перший акцентував на понятті вернакулярного довкілля в контексті критики статичного на той час розуміння міської архітектури виключно в європоцентричному розумінні. Другий звернув увагу на вернакулярний ландшафт і надав комплексний феноменологічний аналіз його як феномену, взявши до розгляду не-міські типи ландшафтів. Отже, якщо Рапопорт звертає увагу на вернакулярні елементи міського простору, то Джексон зосереджується на вернакулярному ландшафті поза містом. У комплексі ідей цих дослідників дають нам можливість досягнути це поняття.

Так, для Рапопорта важливим є проговорення можливості дослідження вернакулярного простору як культурологічного феномену у критичному погляді дизайнера та архітектора. Він актуалізує проблему культурної ідентифікації деколонізованих суспільств через звернення до наявних локальних культурних і мистецьких традиційних практик, зокрема – до вернакулярної архітектури. На думку дослідника, метою культурологічних студій тут має бути розгляд міського простору в країнах, що розвиваються, як мультикультурального, що дозволить в подальшому дизайнерам та архітекторам-практикам вийти за межі наявної європоцентричної парадигми (цінностей, технологій, кліматичних умов, традицій, що в сукупності і складають ландшафт у його часовому і просторовому вимірах) [8].

Саме у 80-ті роки минулого століття не лише дослідники, але й митці, фотографи зосередили увагу на локальних міських ландшафтах, що цікавили саме своїм непрофесійним походженням, – "архітектурі без архітектора" [10, с. 32]. Локальні будівельні матеріали та техніки, способи декоративного оздоблення стали натхненням для західних спеціалістів (одним з найяскравіших прикладів є каплиця Нотр-Дам-дю-О, що її спроектував Ле Корбюзьє, натхненний побіленими хатинками грецького містечка Санторіні) [10, с. 33]. При цьому архітектори і дизайнери спираються не лише на специфіку вернакулярних технік, матеріалів і їхніх конфігурацій, але й також на локальні традиції, спосіб життя і їхні культурологічні студії. Також немаловажну роль відіграє сталість як екологічний принцип створення вернакулярної архітектури.

Звертаючись до Рапопорта, дослідник Маджид Юсефніапаша формулює призначення культурологічних студій в даному контексті: "Культурологічні дослідження зводяться до розуміння і виявлення системи діяльності, її прихованих аспектів і значень, водночас роблять людину здатною зрозуміти культурні аспекти та вплив людської поведінки в побудованому середовищі" [10, с. 50–51]. Саме культурологія, як вважає Рапопорт, має дослідити культуру як "систему моделей", у якій соціальні юніти відповідають фізичним юнітам та юнітам соціальної інтеграції і відповідним інституціям (повсякденним повторюваним практикам) [8].

По суті, ці елементи і формують вернакулярний ландшафт. Але саме Джексон написав збірку есеїв "Discovering the Vernacular Landscape", у яких надав взірцевого визначення цьому поняттю. Він аналізує слово "ландшафт" і знаходить у ньому низку смислових шарів, але починає із зазначення того, що ландшафт є "конкретною, тривимірною спільною реальністю" [6,

с. 5]. Дослідник акцентує саме на спільному характері ландшафту: він належить лише певній спільноті людей, які мислять себе вписаними у нього. Саме ця спільнота надає ландшафту його специфічний характер. Важливою характеристикою ландшафту, на думку Джексона, також є його кордони: розмежування є необхідним чинником позитивного самовизначення. Лише таким чином ландшафт спроможний бути "...центром світу, оазисом порядку в навколишньому хаосі, населеним Народом", базуючись на сталих звичках та звичаях, сформованих протягом тривалого часу взаємодії між людьми та природою [6, с. 54]. Отже, Джексон наголошує на важливій тезі у розумінні поняття вернакулярного ландшафту – його темпоральній розгорнутості. Лише протягом тривалого часу можливе формування ландшафту, споріднення фізичних і соціальних його характеристик, що згодом дозволяє певному ландшафту відрізнитися від інших не лише природно, але, перш за все, культурно.

Із цією ідеєю перегукується розуміння міського "повсякденного" ландшафту Мішелем де Серто: цей феномен утворюється за рахунок повторюваних практик жителів з привласнення простору та його оформлення відповідно до своїх потреб і вимог [2]. Отже, ще однією важливою рисою вернакулярного ландшафту є варіативність, різноманітність. На думку Серто, ландшафт повсякденних практик можливий лише за рахунок полівалентності та гетерономності просторів, які його формують. Вернакулярний ландшафт є протилежністю спроектованому дизайнером чи архітектором: він не може бути заданий, продуманий наперед, він має розгортатися в просторі і часі (в повсякденності).

Дослідник Пол Генрі Кьюртон звертається до ідей Серто та репрезентативного методу дослідження таких ландшафтів (через аналіз репрезентативних практик, аналогових та цифрових) для дослідження характеру вернакулярного ландшафту в американському передмісті [4, с. 5]. Під репрезентативними практиками він також має на увазі повторювані звички та звичаї жителів, повсякденні практики, що проявляються в тривалому спостереженні в полі та за допомогою досліджень кіно- та відеоматеріалів. Також вагомим є аналіз вернакулярних локусів, таких як сади, парки, художні твори, що мають низове походження [4, с. 13].

Питання репрезентації ландшафту в культурологічних розвідках є актуальним і важливим для сучасних дослідників. Джеймс Корнер також присвятив цій темі роботу, у якій першочергово визначає ландшафт як "схему, репрезентацію, спосіб бачення зовнішнього світу", що має неодмінно підлягати культурній інтерпретації і таким чином набувати характеру багатозарового конструкту [3, с. 243]. Даний дослідник спирається на феноменологічний метод дослідження ландшафту, в основі якого постає аналіз досвіду перебування в ньому, тілесного та синестетичного: "Досвід ландшафту, тим часом, отримується в моменти, погляди та випадкові повороти, кінестетично розгортаючись через безладні та звичні зустрічі з часом" [3, с. 250]. Цей досвід – комплексний, такий, що спирається на різні чуття (поєднання ароматів, вологості/сухості, інтенсивності світла/темряви, тепла/холоду тощо). Ландшафтний досвід майже прирівнюється до досвіду тілесного, що розгортається та розкривається з часом, протягом його проживання, відчування в динаміці.

Вернакулярність ландшафту постає його ключовою рисою, якщо застосовувати цей метод. На цьому наголошує і дослідник Пітер Золанд: "Міська вернакулярність є не стільки моделлю міської практики, скільки

оптичним інструментом, за допомогою якого розкриваються приховані та образні структури міських сенсів" [9, с. 605]. Місто, на його думку, являє собою "вернакулярне підприємство" із свою генеалогією, запозиченнями із інших міських культур, динамікою формування.

Врешті-решт, важливою для нас тезою є особлива увага до креативності як неодмінного елементу вернакулярного міського ландшафту. Адже саме креативність є однією з ключових культурних ознак ландшафту, в тому числі урбаністичного (якраз в місті креативність набуває найбільшої щільності, перетворюючись на фактор економічного зростання). Поняття вернакулярної креативності актуалізоване саме в межах сучасних урбаністичних студій Тімом Еленсором та Стивом Міллінгтоном, упорядниками збірки статей "Space of Vernacular Creativity: Rethinking the Cultural Economy" (2009), яку вони пізніше переосмислили у низці ключових питань. Вони вводять поняття "вернакулярної креативності" у межах критики поширеної концепції креативної економіки, яка проголошує креативність як характеристику певного "креативного класу" (Річард Флоріда) із специфічними характеристиками (привілейованість, дозволеність, зосередженість на естетичних аспектах життя). Натомість новим суб'єктом креативної діяльності, на якому зосереджена увага дослідників, стали пересічні жителі міста, що, об'єднані в спільноти/громади, здійснюють перетворення міського простору, не виходячи за межі своїх повсякденних практик. Концепцією, що відображає такі перетворення, є "тактичний урбанізм" (Майк Лайдон та Ентоні Гарсія – засновники і теоретики руху).

Такий оновлений підхід до розуміння креативності значно розширює вернакулярний ландшафт: як фізично (адже таким чином розширюється географія креативних практик міста, виходячи за межі його окремих районів, де зосереджуються представники креативного класу, аж до передмість), так і змістовно (креативні практики тракуються в набагато більш варіативному ключі). Тактичний урбанізм охоплює креативні практики не лише в публічних просторах (артпростори, кав'ярні, хаби, творчі студії тощо), але також – і навіть першочергово – в приватних (вітальні, гаражі, підвір'я і т. д.). Акцент робиться на просторах, у яких креативний суб'єкт почувається звично і затишно, де отримує натхнення для творчої зміни цих просторів. І продукт цієї творчості має певний вплив на оточуючих, здійснюючи вклад в соціокультурний (і, як наслідок, економічний) розвиток локальної спільноти. Еленсор і Міллінгтон згадують дослідницю Джин Берджесс, яка в цьому ключі аналізує і цифровий простір як простір вернакулярної креативності [5, с. 30].

Серед ключових рис підходу тактичного урбанізму до креативності як вернакулярної варто виділити наступні:

1. інклюзивність (сам Флоріда визнав, що концепція креативного класу передбачає певний ступінь ексклюзивності, обраності його представників). Вернакулярна креативність доступна кожному, хто мислить себе в межах певної спільноти;
2. повторюваність і звичність. Така креативність не має бути інноваційною, такою, що захоплює подих, вражає чи спантеличує. Навпаки, це елементи, вписані у ландшафт органічно;
3. позаекспертність. Вернакулярна креативність і, відповідно, вернакулярний ландшафт не мають підлягати експертним оцінці та впливу. Вони позбавлені прескриптивного модусу як такого;
4. позаекономічна мотивація. Неекономічні цінності є першочерговими у повсякденних творчих практиках,

що "перебувають між висококваліфікованою роботою та ентузіазмом хобі" [5, с. 33];

5. нелегальність, або партизанство (неузгодженість із інститутами міської влади).

Саме такий характер креативності, на думку дослідників, надає можливість творчому індивіду безпосередньо впливати на спільне благо, змінюючи ландшафт свого локусу (підвір'я, району, міста). Далекоглядним наслідком таких практик постає підвищення сталості як соціуму, так і довкілля: "Це пояснює, як поняття продуктивності потрібно визначати за межами вузького економічного контексту, де виробництво дружби, добробуту та товариських відносин може бути ширше вшановано як деякі з наслідків творчих практик, а також більш відчутні результати, такі як зміцнення індивідуальних і колективних можливостей, побудова громади та продукування простору" [5, с. 35]. Взаємостосунки із місцем, у якому людина живе, працює, повз яке проходить щодня, вибудовуються протягом тривалого часу. Ці стосунки власне і формують вернакулярний ландшафт простору. Поглибити такі взаємостосунки допомагають творчі практики, ініціативи, що передбачають долучення багатьох небайдужих, охочих людей ("партизанське" садівництво, вуличне в'язання (ярнбомбінг), флеш-моби тощо).

Особливий інтерес для дослідників становлять творчі практики, в основу яких покладена ручна праця, аматорське ремісництво. Так званий крафтивізм цікавий тим, що поєднує в собі субверсивність і вернакулярність: це звичні, повторювані дії, які несуть у собі великий потенціал із перетворення міського ландшафту і, відповідно, співжиття тих, хто перебуває у ньому. Еленсор і Міллінгтон визначають крафтивізм як "практики, завдяки яким об'єкти та матеріали збираються та повторно збираються, налаштовуються, адаптуються, змінюються та відновлюються, породжують нові форми творчого ноу-хау, а також відновлюють втрачені навички. Такі відкриті, імпровізаційні простори сприяють розвитку нових уявлень, пропонують різні економіки та розвивають чіткі соціальні відносини в передбаченні альтернативного майбутнього" [5, с. 35]. Тобто ремісничі вернакулярні творчі практики часто зовсім неочікувано змінюють спільний простір, перетворюють ландшафт.

Такі маломасштабні, та водночас яскраві творчі рішення отримують і економічний потенціал, попри свою початкову неприбутковість. Такий хід думок пропонує нам концепція тактичного урбанізму. Вже згаданий нами Серто першим поєднав ідеї повсякденності та інтервенції. У роботі "The Practice of Everyday" (1984) він протиставив тактику і стратегію як різні підходи до перетворення міського життя. Саме тактичний підхід, через повсякденні практики простих жителів міста, є пріоритетним і більш дієвим [1, с. xix]. Як зазначає дослідник Олі Молд, "... подібно до комп'ютерного вірусу, який повільно заражає жорсткий диск, або личинок мухи тумбу, що зариваються в тіло хазяїна, тактика проникає в тотальність, підриваючи її зсередини, ніколи не претендуючи на функціональний або ідентифікований простір" [7, с. 533].

Ярнбомбінг (обв'язування об'єктів у публічному просторі, від стовбурів дерев до мостів) є яскравим прикладом такого тактичного втручання в міський простір: "бабуся" вернакулярна практика виявляється методом інтервенції приватного в публічне, перетворюючи звичні об'єкти повсякденності у яскраві артефакти. По суті, нелегальна, несанкціонована дія подається у найбільш м'якому, "домашньому", "затишному" форматі. Результатом таких вторгнень у публічний простір є сприйняття такого простору як більш привабливого,

приємного, гостинного та плюралістичного. Жителі і гості міста відчують себе більш залученими (спочатку естетично, а потім і діяльнісно) у вернакулярний ландшафт міста, стають членами тієї спільноти, що його формує, доповнює, бере за нього відповідальність.

Висновок. Визначено вернакулярний ландшафт як такий, що культурологічно концептуалізується як у межах міста, так і за ними. Звертаючись до ідей дослідників поняття вернакулярного ландшафту, ми змогли виокремити його ключові характеристики, такі як: заснованість на спільності, наявність кордонів, темпоральна розгорнутість (Джексон), повторюваність, непрофесійність, варіативність та різноманітність. Визначено ключові методи культурологічного дослідження вернакулярного ландшафту: репрезентативний та феноменологічний. Розглянуто особливості формування вернакулярного ландшафту в місті та креативність як його сутнісну характеристику. Відповідно, креативні практики, що формують вернакулярний ландшафт міста, мають наступні визначальні риси: інклюзивність, повторюваність та звичність, позаекспертність, позаекономічна вмотивованість. Розглянуто концепцію тактичного урбанізму як альтернативу концепції креативної економіки і таку, що вбачає вернакулярні креативні практики ключовим двигуном розвитку творчого потенціалу міста. Виокремлено крафтивізм як один з найбільш поширених та показових типів креативних практик, що мають великий потенціал у якісному перетворенні вернакулярного ландшафту міста.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Certeau, Michel de. *The practice of everyday life* / Michel de Certeau. – London: University of California Press, 1984. – 232 p.
2. Certeau, Michel de. *The Practice of Everyday Life*, 2nd ed. / Michel de Certeau. – Berkeley CA: University of California Press, 2002. – 229 p.
3. Corner, James. Representation and landscape: Drawing and making in the landscape medium / James Corner // *Word & Image*, 8(3), 1992. – P. 243–275.

Y. O. Butsykina, PhD, Associate Professor,
Taras Shevchenko National University of Kyiv
01033, Ukraine, Kyiv, Volodymyrska st., 60

VERNACULAR LANDSCAPE AND ITS ROLE IN THE DEVELOPMENT OF CREATIVE URBAN PRACTICES

The paper is devoted to the analysis of the vernacular landscape concept defined as one that is culturally conceptualized both within the city and outside it. We identified the key characteristics of the concept, such as: community, border, temporal development (Jackson), repetitive practices of non-professionals, variability and diversity (Certeau). We determined the key methods of cultural research of the vernacular landscape: representational and phenomenological. Representational method deals with the practices that refer to the repetitive habits and customs of the dwellers, everyday practices that are manifested in long-term field studies and film and video materials studying. We considered the peculiarities of vernacular landscape formation in the city and creativity as its essential characteristic. Accordingly, creative practices that shape the vernacular landscape of the city have the following defining features: inclusiveness, repeatability and familiarity, non-expertise, non-economic motivation. The nature of creativity itself allows the creative individual to directly influence the common good, changing the landscape of her locus (yard, district, city, etc.). The concept of tactical urbanism is considered as an alternative to the concept of creative economy and one that sees vernacular creative practices as a key engine for the development of creative potential of the city. This updated approach to understanding creativity significantly expands the term of vernacular landscape: both physically (because it expands the geography of creative practices of the city, going beyond certain areas, where the creative class is concentrated, up to the suburbs) and substantively (creative practices are interpreted in many more variable key). Creativity is singled out as one of the most common and revealing types of creative practices that have great potential in the qualitative transformation of the vernacular landscape of the city. Yarnbombing is a clear example of such a tactical intervention in urban space.

Keywords: vernacular landscape, craftivism, creative economy, creative industries, tactical urbanism, yarnbombing.

4. Cureton, Paul Henry. Representing Vernacular Landscape in New Towns / Paul Henry Cureton // *European Council of Landscape Architecture Schools*, 2014. – 14 p.
5. Edensor, Tim & Millington, Steve. Spaces of vernacular creativity reconsidered / Tim Edensor, Steve Millington // *Creative Placemaking: research, theory and practice*, 2018. – P. 28–40.
6. Jackson, John Brinckerhoff. *Discovering the vernacular landscape* / John Brinckerhoff Jackson. – New Haven: Yale University Press, 1984. – 180 p.
7. Mould, Oli. Tactical urbanism: The new vernacular of the creative city / Oli Mould // *Geography compass*, 8(8), 2014. – P. 529–539.
8. Rapoport, A. Development, culture change and supportive design // *Habitat International*, 1983. – 7(5–6). – P. 249–268.
9. Soland, Peter. Scenes of the Urbane Vernacular: Meaning and Figuration Minor Mode / Peter Soland // *84th Acsa Annual Meeting. Regional Papers*, 1996. – P. 605–609.
10. Yousefniapasha, Majid. A generative model for new houses based on the cultural traditions and sustainability: a study on villages of rice fields in the north of Iran / Yousefniapasha, Majid. Doctoral dissertation, University of Portsmouth, 2016. – 453 p.

REFERENCES

1. Certeau, M. de. (1984). *The practice of everyday life*. London, University of California Press.
2. Certeau, M. de. (2002). *The Practice of Everyday Life*, 2nd ed. Berkeley CA: University of California Press.
3. Corner, J. (1992). Representation and landscape: Drawing and making in the landscape medium. *Word & Image*, 8(3), 243–275.
4. Cureton, P. H. (2014). *Representing Vernacular Landscape in New Towns*. European Council of Landscape Architecture Schools.
5. Edensor, T., & Millington, S. (2018). Spaces of vernacular creativity reconsidered. *Creative Placemaking: research, theory and practice*, 28–40.
6. Jackson, J. B. (1984). *Discovering the vernacular landscape*. New Haven, Yale University Press.
7. Mould, O. (2014). Tactical urbanism: The new vernacular of the creative city. *Geography compass*, 8(8), 529–539.
8. Rapoport, A. (1983). Development, culture change and supportive design. *Habitat International*, 7(5–6), 249–268.
9. Soland, P. (1996). Scenes of the Urbane Vernacular: Meaning and Figuration Minor Mode. *84th Acsa Annual Meeting. Regional Papers*, 605–609.
10. Yousefniapasha, M. (2016). *A generative model for new houses based on the cultural traditions and sustainability: a study on villages of rice fields in the north of Iran* (Doctoral dissertation, University of Portsmouth).

Надійшла до редколегії 12.05.22